

Lecții de viață din literatură

ÎNVĂȚĂTURI ALESE DIN 100 DE OPERE CLASICE

Joseph Piercy

Traducere din limba engleză de
Mihaela Veronica Busuioc
Dana-Ioana Chiriță

Editura Paralela 45

Director de producție editorială: Ionuț Burcioiu

Redactare: Dana-Ioana Chiriță

Corectură: Dragoș Dumitrescu

Tehnoredactare: Liviu Stoica

Design copertă: Mirona Pintilie

Pregătire de tipar: Marius Badea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PIERCY, JOSEPH

Lecții de viață din literatură : învățături alese din 100 de opere clasice /

Joseph Piercy ; trad. din lb. engleză de Mihaela Veronica Busuioc,

Dana-Ioana Chiriță. - Pitești : Paralela 45, 2025

ISBN 978-973-47-4282-0

I. Busuioc, Mihaela (trad.)

II. Chiriță, Dana-Ioana (trad.)

82.09

Traducerea citatelor extrase din operele altor autori a fost realizată de traducătoare.

Life Lessons from Literature: Wisdom from 100 Classic Works

Joseph Piercy

Copyright © Michael O'Mara Books Limited 2023

All rights reserved.

First published in Great Britain in 2023 by Michael O'Mara Books Limited

Designed by Ed Pickford

Copyright © Editura Paralela 45, 2025

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.
www.edituraparelela45.ro

CUPRINS

INTRODUCERE....1

1 DRAGOSTE ȘI RELAȚII.....7

2 OAMENI ȘI SOCIETATE.....34

3 OPRESIUNE ȘI CONFLICTE.....85

4 PSIHOLOGIE ȘI IDENTITATE.....119

5 ISTORIE ȘI MEMORIE.....152

INDEX DE AUTORI....178

INDEX DE LUCRĂRI....180

INTRODUCERE

CONFESIUNILE UNUI BIBLIOFIL

 m încercat de multe ori să-mi aduc aminte care a fost prima carte pe care am citit-o. Adică prima carte serioasă, primul roman de peste 200 de pagini. Am citit – mai degrabă am devorat – cărțile lui Roald Dahl, precum și seria *Agaton Sax* (romanele polițiste ale scriitorului suedez Nils-Olof Franzén), printre alte cărți clasice pentru copii. Însă prima carte care m-a impresionat și m-a marcat, despre care să pot spune că m-a învățat ceva cu adevărat valoros despre lume și viață? Cred că a fost *Watership Down* de Richard Adams, o carte cu și despre iepuri, în realitate o alegorie politică și religioasă, inspirată din mitologia eroică și din poveștile nemuritoare despre lupta pentru libertate, împotriva asupririlor de tot felul, împotriva tiraniei, adică ceea ce azi am numi un eco-thriller. După un maraton de peste 400 de pagini, îmi amintesc că am simțit, atunci când am întors-o și pe ultima, o satisfacție fără margini, ca după o mare realizare, dar și o stranie senzație de pierdere. M-am lăsat atât de absorbit de poveste, încât acele personaje erau de-acum bunii

mei prieteni, de care venise vremea să mă despart. Tânjeam să mai urmeze ceva. Richard Adams avea să scrie și să publice, după aproape 25 de ani, o continuare a acestei cărți, dar între timp reușisem cumva să mă împac cu cât a fost să fie... Totuși iepurii din *Watership Down* au un loc special în mintea și în inima mea și vor rămâne acolo pentru totdeauna.

Marele romancier ruso-american Vladimir Nabokov decreta în bine-cunoscutul său eseu *Cititori buni și scriitori buni* că „nu poți citi o carte, o poți doar reciti”. Mă întreb ce-ar însemna acum pentru mine *Watership Down* (apărută în 1972), dacă ar fi s-o recitesc. Este puțin probabil ca povestea care l-a vrăjit pe băiețelul de 8 ani (care eram atunci) să mai aibă, după aproape 50 de ani, același efect. Dar presupun că aş descoperi acolo detalii care mi-au scăpat la prima lectură – ceva firesc, în raport cu experiența de viață diferită. Acum mai cred și că *Watership Down* n-ar trece testul Bechdel, dacă ne gândim la reprezentarea iepuroaiceilor în poveste. O critică susținută a romanului lui Adams este că iepuroaicele sunt descrise ca fiind îndeosebi utile în scopuri reproductive (dar hai să fim serioși, aici este vorba despre iepuri, care sunt de felul lor ai naibii de prolifici). Nevrând să mă ating de amintirile dragi legate de *Watership Down*, am nesocotit atenționarea lui Nabokov și am refuzat să recitesc această carte, lăsând poveștile cu Alună, Cinci, Barosanu' și Generalul Jaleș așa cum le-am văzut cândva, prin lentila imaginației mele de copil.

Am urmat însă îndemnul său în timp ce mă documentam pentru cartea de față și am recitit unele cărți, cu care mă mai întâlnisem la o vârstă sau alta, în diverse etape ale dezvoltării mele intelectuale. Am fost surprins să descopăr că m-am simțit, cel mai adesea, diferit de cum mă simțisem la prima lectură. A fost interesant să văd că mă familiarizam diferit, recitind, cu multe dintre acele povești, cu multe dintre acele personaje; la unele dintre ele reveneam după mai bine de 30 de ani. Nabokov argumentează că actul propriu-zis

de a citi, cu solicitările sale la nivel fizic (mișcarea ochilor, deplasarea privirii pe pagină, activitatea cerebrală de procesare a cuvintelor etc.), face ca, inevitabil, anumite detalii conferind profunzime unei cărți să ne scape la o primă lectură. Aici aş obiecta, câtă vreme asta depinde, în mare măsură, de cât de mult ne apropiem de text, de propriul spirit de observație, precum și de scopul lecturii. Îi dau dreptate lui Nabokov în ceea ce privește descoperirea altor nuanțe atunci când recitim, dar aş sugera că asta are o strânsă legătură cu viziunea fiecărui cititor despre lume și viață, supusă schimbării cu trecerea timpului.

Să luăm ca exemplu *Abatorul cinci*, romanul lui Kurt Vonnegut, pe care l-am citit în studenție, pe când aveam puțin peste 20 de ani. Mi-a plăcut. Am aflat de acolo lucruri pe care nu le știusese până atunci, inclusiv despre bombardarea Dresdei de către Aliți (învingătorii sunt rareori acuzați de crime de război). M-a făcut de multe ori să râd și m-am delectat lăsându-mă purtat, fără țință în spațiu și timp, în acea atmosferă științifico-fantastică psihedelică. Recitind-o 30 de ani mai târziu, am fost izbit de furia ce răzbate printre rânduri, fierbând sub crusta acelei melancolii. Sunt atâtea glume în carte... – veți spune. Cu siguranță, dar sunt glume amare; debordează de umor negru incisiv, iar nu de teribilism, așa cum am simțit eu inițial.

Alt exemplu, asemănător: l-am studiat pe E.M. Forster la facultate, iar pe atunci mi s-a părut îngrozitor de plicticos. Anumite secvențe care se voiau comice îmi păreau forțate și mă interesa prea puțin că aceea ar fi fost o critică a moralității edwardiene sau ce însemna rezistența în fața modernității. Nu-i totuna să citim de plăcere și să citim pentru a scrie un eseu ori pentru a susține un examen. Astfel, mie atunci Forster nu mi-a spus mai nimic, dat fiind că n-am stat să-l ascult, citindu-l deja surmenat, contra cronometru. Am descoperit frumusețea *Camerei cu vedere* după trei decenii, când am revenit la ea, pregătit acum să apreciez stilul

econom, nepretențios, ironia și umorul abia perceptibile, lucruri pe care prima dată nici nu le-am căutat, nici nu le-am găsit.

Așadar, volumul acesta e un omagiu adus cărților „de citit într-o viață“, având ca scop să sublinieze ideea că, citind și recitind opere clasice, care au trecut testul timpului, putem înțelege mai bine lumea în care trăim, precum și pe noi înșine, găsind acolo lecții prețioase. Sigur, acestea nu sunt „lecții de viață“ prescriptive. Oamenii diferiți citesc și rețin din cărți lucruri diferite, interpretând tot astfel diverse teme și idei. Ceea ce încerc eu să fac este să lansez invitații, sugerând... ce-am avea de câștigat citind cutare sau cutare carte de pe această listă. O precizare despre rubricile sinoptice: am avut în vedere, în ceea ce mă privește, ori de câte ori a fost posibil, să nu dezvălui intriga, dar în unele cazuri a fost imposibil de ilustrat tema sau lecția morală care s-ar desprinde de acolo fără a reda unele evenimente-cheie din narațiunea respectivă. Este ca și cum v-aș fi distribuit niște testere. Sunt infinit de multe delicii de descoperit la o lectură propriu-zisă și, sunt conștienți, există multe alte posibile interpretări.

Cartea de față este împărțită în cinci capitole, după criteriul tematic. De departe cel mai vast e cel care tratează subiectul „Oameni și societate“, iar asta se datorează faptului că romanele sunt populate de diverse personaje (de regulă oameni, dar întâlnim și alte creaturi cuvântătoare) trăind în anumite epoci, fiecare cu specificul său. Romanul ca gen literar este, prin definiție, o oglindă a societății, iar în acest capitol ne putem simți, prin urmare, ca într-un palat al oglinzilor cu nenumărate încăperi. Celelalte patru capitole ating la rândul lor aspecte privind oamenii și societatea, dar acolo accentul se pune pe aspecte psihologice, pe reprezentarea unor conflicte etc. Evident, anumite cărți ar putea fi incluse în mai mult de un capitol sau în oricare altul decât am preferat eu. De exemplu, am inclus *Tess d'Urberville* în capitolul „Dragoste și relații“, deși s-ar fi putut poziționa la fel de bine în capitolul

„Opresiune și conflicte“ sau „Oameni și societate“. Este o chestiune de perspectivă, după cum ne îndreptăm atenția spre o temă sau alta.

Am ales să prezint cărți de o mare diversitate – fiecare purtând amprenta culturii și a epocii din care provine – consacrate în literatura universală. Fără să fi vrut a fi părtinitor, este evident că predomină romanele europene, datorită mai ales faptului că romanul ca gen, în forma sa modernă, a apărut și s-a dezvoltat în Europa. Dar m-am bucurat să descopăr și cărți pe care nu le citisem anterior, mai puțin cunoscute mie, poate și publicului larg, în special din literatura asiatică. Lista mea, țin să subliniez, este arbitrară – așa cum sunt majoritatea listelor și a clasamentelor de felul acesta – și nu pretind că ar reprezenta vreo autoritate. Ea nu este bătută în cuie. Este însă de observat că, la o căutare rapidă pe internet de genul „100 de romane de citit într-o viață“ sau „marile romane ale literaturii universale“, se regăsesc cele mai multe dintre titlurile selectate de mine, asta indicând un anume consens cu privire la ceea ce numim opere clasice.

Dacă am vreun regret când scriu cartea de față, este acela că întâlnim și aici, în rândul scriitorilor de marcă, o pondere scăzută a femeilor. Trebuie menționat că acest neajuns are de-a face, în primul rând, aș spune, cu șansele reduse oferite de-a lungul timpului femeilor de a se afirma în lumea literară. Însă lumea se schimbă. Statisticile recente indică faptul că, dintre primele o mie de best-selleruri din Statele Unite din 2022, peste 70% au fost scrise de femei. Într-o carte similară cu aceasta, care ar apărea peste o sută de ani, este foarte probabil să se vadă un raport mai echilibrat în privința genurilor; cel puțin eu așa sper.

Una dintre plăcerile de care am avut parte lucrând la acest ghid a fost că mi-a reaprins dragostea de a citi cărți. Este ușor să te lași distras de smartphone, de alte asemenea dispozitive, de fluxul știrilor care-ți pot ocupa 24 de ore din 24, de internet, multimedia, serviciile de streaming TV etc. Și nu-i tocmai ușor să stai într-o

LECȚII DE VIAȚĂ DIN LITERATURĂ

tăcută contemplare, neîntrerupt, cu o carte în mână. Eu am hotărât să-mi rezerv timp exclusiv pentru citit de acum înainte și să reduc la minimum timpul în care nu-mi folosesc mintea (ca atunci când mă uit la clipuri cu pisici, de altfel adorabile). Cărțile, poate mai ales ele, ne învață – despre viață, despre lume, despre oamenii din jurul nostru și despre noi înșine – multe lucruri pe care nicio-dată nu putem spune că le cunoaștem îndeajuns.

Joseph Piercy

CAPITOLUL 1

DRAGOSTE ȘI RELAȚII

Analele literare din întreaga lume abundă în opere având ca temă dragostea. Romanul de dragoste ca gen literar datează din perioada clasică greacă, din secolele IV-V, când apar o serie de povești despre pasiuni mistuitoare, cu personaje care, în numele dragostei lor, au de depășit nenumărate obstacole. Un exemplu de reținut al acestui gen este *Etiopica*, romanul cavaleresc al lui Heliodor din Emesa, tradus pentru prima dată în alte limbi europene pe la mijlocul secolului al XVI-lea și devenit un model pentru mulți scriitori clasici, printre care Miguel de Cervantes, William Shakespeare, respectiv pentru dramaturgul francez din secolul al XVII-lea Jean-Baptiste Racine, care îl numea cartea sa preferată.

Romanul de dragoste și-a continuat evoluția, devenind până în secolul al XIX-lea o formă literară consacrată, prezentându-ne inclusiv individualitatea femeilor, cu dorințele și așteptările lor, într-o lumină favorabilă. Un rol decisiv în această reorientare în materie de psihologie a dragostei l-au avut scrierile unor romaniere engleze notorii precum Jane Austen și surorile Brontë. Dragostea este – nici nu se putea altfel – o temă predilectă în

literatura universală, explorată din multiple perspective. Întâlnim cel mai adesea dragostea interzisă, blestemată, tragică, exemplul cel mai elocvent fiind îndrăgostiții sortiți nefericirii și pieirii din *Romeo și Julieta*, dar și comedii romantice actuale, iubirea fiind o temă comună în majoritatea operelor de ficțiune din zilele noastre. Numeroase romane psihologice surprind nuanțe ale dragostei dintre cele mai întunecate; vedem cum dragostea obsesivă poate deveni o forță distructivă și autodistructivă. Din orice unghi ar privi autorul dragostea ca temă a unui roman, citind ne putem lămuri și rafina propriile impresii și convingeri, devenind la rândul nostru poate mai prevăzători și mai înțelepți.

JANE EYRE

de Charlotte Brontë

SINOPSIS

Romanul urmărește evoluția morală și spirituală a personajului eponim, o femeie cu o voință de fier.

LECȚIE DE VIAȚĂ

O relație ne poate face pe deplin fericiți doar dacă are un fundament solid, iar asta înseamnă certitudini morale și spirituale. Este important să nu renunțăm niciodată la propriile principii, indiferent de cât și cum ne încearcă viața.

Jane Eyre (1847) ilustrează romanul de dragoste gotic al secolului al XIX-lea. Este, putem spune, chintesența acestui gen, populat de figuri răuvoitoare, demonice, cu apucături sadice,

înfățișate în decoruri austere, cu intrigi, presimțiri și secrete care ne pot da fiori (așa cum e femeia nebună din pod). Charlotte Brontë îmbină aici toate elementele gotice clasice într-unul dintre primele romane feministe consacrate. Deși subiectul egalității de gen nu e explicit formulat, Jane ne este descrisă ca fiind o persoană integră, cu o gândire liberă, dând dovadă de o formidabilă tărie de caracter în fața adversităților. În cele din urmă, aceasta își câștigă independența financiară și un statut care-i permit luxul de a se căsători cu Rochester în propriii termeni, nu în condițiile impuse de viitorul soț și nici supunându-se rigorilor societății patriarhale engleze din plină epocă victoriană. Iată un fragment sugestiv pentru curajul și noblețea spiritului ei:

*Pot trăi singură, dacă demnitatea și împrejurările mi-o cer.
Nu-mi vând sufletul ca să-mi cumpăr fericirea. Port în mine
comoara cu care m-am născut, iar asta mă va ține în viață,
chiar dacă toate plăcerile din afară mi-ar fi refuzate sau
oferite la un preț pe care nu mi-l pot permite.*

DOAMNA BOVARY

de Gustave Flaubert

SINOPSIS

Suportând cu greu monotonia vieții de provincie, tânjind după aventuri romantice și pasiuni arzătoare, tânăra soție (atrăgătoare, însă frivolă) a unui medic mediocru și plicticos se consumă în două aventuri ce-i vor aduce sfârșitul.

LECȚIE DE VIAȚĂ

Fuga de realitate, din dorința de a trăi după
modelul unor fanteziste povești de dragoste,
ne poate duce la ruină și la moarte.

Personajul principal, Emma Bovary, este o eroină tragică în sensul clasic al termenului, prin aceea că e constrânsă (și înțelege prea bine asta) să ducă o viață mediocră. Ceea ce o face să se piardă este propria falsitate. Am putea fi tentați să o socotim capricioasă și naivă, cu mintea împuiată de fantezii fără rost. Flaubert însuși râde uneori pe seama ei, ca de exemplu atunci când face referire la caracterul său histrionic: „Voia să moară, dar voia și să trăiască la Paris.“ Însă aspirațiile ei de bunăstare materială și statut social înalt ne sunt descrise pe fondul cenușiu al vieții de provincie. De altfel, subtitlul original al romanului este *Moravuri de provincie*.

În ciuda celor mai bine gândite strategii și a stăruinței sale, Emma Bovary se vede tot mai nefericită, pe măsură ce închipuirile ei legate de „viața frumoasă“ pe care și-o dorește o împiedică să mai vadă clar realitatea, ba nici măcar așteptările celor din jur... Discrepanța dintre îndrăznețele ei visuri și banalitatea vieții cotidiene, deopotrivă de strivitoare, face s-o cuprindă, rând pe rând, tristețea și frustrarea:

În adâncul sufletului aștepta ca totuși să se întâmple ceva. Ca un marinăr naufragiat, nu înceta să privească în depărtare, peste propria singurătate, căutând să zărească prin ceața dimprejur o pânză albă la orizont. Nu avea știință ce vânt ar fi putut-o aduce, spre ce alt țărm ar purta-o, dacă are să fie o barcă hodorogită sau o corabie semeață, încărcată până la hublouri cu bucurii sau cu dezamăgiri. Dar se trezea în fiecare dimineată cu speranța că aceea va fi ziua cea mare. Asculta

și cel mai neînsemnat foșnet, tresărind iar și iar, surprinsă că nu se întâmplă nimic. Apoi, tot mai tristă cu fiecare apus, adormind îngâna „măine...“.

Știați că...?

Doamna Bovary a făcut senzație în 1856, când a apărut pentru prima dată, ca foileton în revista literară *Revue de Paris*. Flaubert a fost acuzat de obscenitate și „ultraj contra bunelor moravuri“, judecat și în final achitat. Dar publicitatea care i s-a făcut astfel a contribuit decisiv la creșterea vânzărilor cărții, Flaubert devenind un nume sonor. Procuratura semnală faptul că romanul lui Flaubert echivalează cu o instigare la adulter, iar ecoul său în rândul clasei de mijloc din Franța riscă să aibă urmări nedorite pe plan social. În plus, acesta ar fi portretizat o soție casnică provincială ca pe o protonimfomană. Hilar este că, la procesul intentat lui Flaubert, însuși procurorul-șef argumenta că orice încercare de a prezenta realitatea într-o operă de ficțiune ar trebui considerată un atac la adresa decenței și a ordinii publice. Romanul lui Flaubert satirizează tocmai o atitudine și astfel de luări de poziție ipocrite ale unor figuri reprezentative ale clasei de mijloc în ascensiune. *Doamna Bovary* rămâne una dintre capodoperele ficțiunii realiste din Europa secolului al XIX-lea, prin elucidarea pe care aceasta o aduce privitor la starea maladivă a burgheziei de la acea vreme.

CAPITOLUL 2

OAMENI ȘI SOCIETATE

Se spune adesea că marea literatură este o oglindă a societății, reflectând atitudinile și modul de viață al oamenilor, trăirile lor, concepțiile filosofice, politice sau de altă natură, precum și moravurile dintr-o epocă sau alta. Sociologii aduc frecvent în discuție „teoria reflexiei“, pornind de la premisa că mediul social și cultural în care ia naștere o operă literară influențează în mod direct perspectiva narativă. Deși este un punct de pornire util în analiza impactului sociologic al literaturii, teoria reflexiei presupune că lucrările de ficțiune realistă ar documenta într-o manieră transparentă viața socială, pe care ne-ar reda-o apoi – fără prejudecăți, fără ură și fără părtinire. Însă literatura este, în primul rând, un construct de limbaj. Sigur că urmărește să descrie lumea și societatea, dar face asta selectiv, insistând pe anumite aspecte din viața socială (în demersul său de a le elucida), însă neglijând sau omițând multe altele în mod deliberat.

Romanele prezentate în acest capitol sunt mai degrabă critice la adresa societății pe care ne-o înfățișează, tratând structura socială, comportamentele și atitudinile oamenilor. Realismul social

în literatura de ficțiune s-a dezvoltat în secolul al XIX-lea prin intermediul unor scriitori precum Charles Dickens, George Eliot sau William Makepeace Thackeray. Cărțile lor ne vorbesc în special despre încercările și necazurile din viața cotidiană a oamenilor simpli și defavorizați, despre nedreptățile care se comit la adresa lor, despre tirania autorităților și a anumitor instituții. Realismul nu este însă unicul mijloc de a critica neajunsurile societății. Lucrările satirice, textele științifico-fantastice sau literatura absurdului pot sancționa, la fel de usturător, metehnele și bolile de care suferă o societate sau alta.

DAVID COPPERFIELD

de Charles Dickens

SINOPSIS

Un bărbat greu încercat de soartă povestește greutatea prin care a trecut de-a lungul vieții sale, în care a întâlnit numeroase figuri extraordinare, chiar excentrice.

LECȚIE DE VIAȚĂ

Problemele financiare provoacă multă nefericire și frustrări, motiv pentru care ar fi înțelept, în măsura în care e posibil, să nu trăim peste posibilitățile reale.

Eroul acestui roman omonim este trimis să muncească la Londra, unde e găzduit de familia Micawber. Capul familiei, Wilkins Micawber, deși falit, este un orator abil, cu înclinație spre

exprimarea pompoasă, tot căutând mereu să iasă din impasul în care să afle și sperând că „va apărea ceva”. Tânărul David beneficiază de sfaturile înțelepte ale lui Micawber, mai ales în privința necesității de a-și drămui fiecare bănuț:

Ține minte încă un sfat de-al meu, Copperfield: la un venit anual de 20 de lire și cheltuieli anuale de 19 lire, 19 șilingi și 6 penny, avem ca rezultat fericirea. La un venit anual de 20 de lire și cheltuieli anuale de 20 de lire, 0 șilingi și 6 penny, avem ca rezultat sărăcia lucie.

Ironia face însă ca Micawber să nu-și poată pune în aplicare propriile sfaturi, urmărit fiind pe întreg parcursul narațiunii de creditori și trebuind să-și ispășească imprudențele în închisoarea datornicilor. Cronic incapabil să-și gestioneze afacerile, Micawber excelează însă în alte privințe: i se recunoaște contribuția meritorie la expunerea înșelăciunilor lui Uriah Heep și este generos recompensat pentru asta, ceea ce-i permite să înceapă o viață nouă, prosperă de această dată, emigrând împreună cu familia în Australia.

Publicat în 1850, *David Copperfield* este în mare măsură un roman cu numeroase detalii autobiografice. Tatăl scriitorului a stat o vreme în închisoarea datornicilor pe vremea când Charles era copil, astfel că el a văzut de mic ce înseamnă sărăcia.

din contră, cartea sprijină conservatorismul, promovând în mod evident valorile sociale și culturale ale trecutului, în special revenirea la acestea. Totuși, chiar dacă ridiculizează materialismul vorace, trufia, snobismul și ipocrizia, Thackeray nu oferă perspectiva vreunei reforme sociale radicale, ca alternativă la tarele societății din vremea sa. Nu este exclus să fi contestat în esență parvenitismul – pe considerentul că acesta subminează onestitatea și decența –, de vreme ce pomenește în repetate rânduri despre nevoia de a-ți cunoaște „locul în societate”. Certă este însă convingerea lui Thackeray, lăsată aici mărturie, că averea obținută fără scrupule nu te înobilează ca om.

MUNTELE VRĂJIT

de Thomas Mann

SINOPSIS

Un tânăr internat într-un sanatoriu exclusivist din Alpii Elvețieni, în anii premergători Primului Război Mondial, întâlnește acolo persoane extrem de diverse, care-i vor influența gândirea.

LECȚIE DE VIAȚĂ

Dobândim înțelepciune și descifrăm sensul vieții, resimțind boala și contemplând perspectiva morții iminente.

Thomas Mann a scris și a revizuit *Muntele vrăjit* (un roman filosofic de prim rang în literatura germană) pe parcursul a 12 ani, publicându-l în 1924. Personajul principal este Hans Castorp, un

tânăr german dintr-o familie înstărită, care urmează să-și înceapă cariera de inginer. Înainte de asta, se duce să-și viziteze vărul bolnav de tuberculoză, care se tratează într-un sanatoriu modern din Elveția, la Davos, cu intenția de a-i ține acestuia companie timp de trei săptămâni. Însă în cursul acelei șederi dezvoltă o formă ușoară de bronșită. Starea lui se înrăutățește, este diagnosticat cu tuberculoză în stadiu incipient și astfel este nevoit să rămână la Davos până când starea lui are să se amelioreze.

Castorp este repede vrăjit de locul acela, de peisajul alpin parcă din altă lume, de zăpezile veșnice din împrejurimi. Trecerea timpului se estompează, fiindcă viața în sanatoriu este molcomă, prielnică pentru relaxare și chiar pentru trândăvie, fiind întreruptă în răstimpuri de proceduri și intervenții medicale, cele mai multe neconvenționale. Castorp se împrietenește cu alți pacienți – câțiva burghezi europeni înstăriți de diverse naționalități care, în ciuda diferențelor de limbă, vârstă sau temperament, se simt uniți între ei prin experiența comună a bolii și prin amenințarea morții.

Muntele vrăjit este o varietate de bildungsroman, în care personajul principal pornește într-o călătorie ce-l va conduce la mari transformări morale, spirituale și intelectuale, ajungând în final la o formă de iluminare. Nu este însă tipic pentru un bildungsroman ca acțiunea în ansamblul ei să se petreacă, așa cum se întâmplă aici, într-un singur loc. Deși Castorp își descoperă o mare sete de cunoaștere și învață multe lucruri din conversațiile cu ceilalți pacienți, ceea ce-l face să dobândească o înțelegere profundă a vieții este faptul că devine pe deplin conștient că o poate pierde oricând.

Știați că...?

Thomas Mann a început să scrie *Muntele vrăjit* în 1912, după ce și-a vizitat soția (care se recupera în urma unei infecții pulmonare) într-un celebru sanatoriu din Davos. Intenția sa inițială a fost să scrie o povestioară comică cu acest titlu, însă Primul Război Mondial i-a schimbat perspectiva asupra lumii și a vieții. A revizuit și a dezvoltat povestea inițială, care avea să capete un ton grav, chiar funest. Putem vedea boala ca pe o alegorie, ea întruchipând degradarea societății europene răvășite de război.

GARGANTUA ȘI PANTAGRUEL

de François Rabelais

SINOPSIS

Acest roman francez din secolul al XVI-lea, compus din cinci volume, satirizează viața și aventurile grotești a doi uriași, Pantagruel și tatăl său, Gargantua.

LECȚIE DE VIAȚĂ

Înțelepciunea de a nu lua viața și lumea prea în serios, amuzându-ne de nonsensuri, ne ajută să ne păstrăm bucuria de a trăi.

CAPITOLUL 8

OPRESIUNE ȘI CONFLICTE

Titul acestui capitol poate părea, la prima vedere cel puțin, derutant. Conflictul ca temă și ca instrument literar ține de însăși structura unei narațiuni, iar cele mai multe povești pornesc (într-o formă sau alta) anume de la conflicte. În esență, conflictul este definit ca o tensiune sau ciocnire între două forțe opuse și poate fi de natură internă sau externă. În general, vorbim de conflicte interioare în cazul unui individ care se luptă cu sine, această luptă fiind cauzată de unele dileme, consecințe ale unor decizii proaste, circumstanțe potrivnice sau alți factori. Și vorbim de conflicte exterioare atunci când sunt implicați de regulă mai mulți indivizi, care fie se luptă unii cu alții sau cu diverse forțe ale răului, fie sunt prinși în situații-limită în care este nevoie să reziste pentru a se salva.

Operele prezentate în acest capitol au în vedere cu precădere conflicte exterioare, făcând referire la războaie sau la sisteme sociale și politice opresive (sclavie, apartheid, totalitarism) ce urmăresc să restrângă ori să suprimă libertatea individuală. Unele

se disting ca mărturii veridice ale unor momente sau perioade care au schimbat cursul istoriei. Altele pot fi privite ca ficțiuni de protest. Iar o altă categorie constituie încercări de a descrie lucruri aparent de nedescris, despre care nu s-a putut sau nu s-a vrut să se vorbească până atunci.

O LUME SE DESTRAMĂ

de Chinua Achebe

SINOPSIS

Okonkwo, membru al unui trib din sud-vestul
Nigeriei, luptă împotriva distrugerii culturii
sale de către coloniștii occidentali.

LECȚIE DE VIAȚĂ

Valorile și obiceiurile unei culturi tradiționale
țin unită o comunitate, dar pot fi nimicite
de valul unei schimbări ce impune cu
forța valori coloniale moderne.

Publicat în 1958, acesta este un roman postcolonial de referință, studiat în școlile de peste tot din Africa.

Structurat în trei părți, ne prezintă viața și soarta lui Okonkwo, un maestru în luptele corp la corp și războinic din tribul Igbo de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Prima parte descrie viața obișnuită a membrilor aceluși trib pe o perioadă de trei ani – cu obiceiurile, tradițiile, legile și superstițiile lor. Okonkwo este o figură puternică și influentă a clanului, dar e obsedat să-și manifeste masculinitatea, motiv pentru care se ferește să arate vreo slăbiciune. Are un

temperament coleric, cu tendință spre izbucniri violente. După ce ucide accidental un om, Okonkwo este exilat timp de șapte ani să se căiască pentru fapta sa, pentru a-i îmbuna pe zei.

În următoarele două părți aflăm despre perioada petrecută de Okonkwo în exil, apoi despre revenirea sa acasă în timpul instaurării colonialismului britanic. Sosesc în zonă misionari, care încep să-i convertească pe localnici la creștinism. Odată reîntors în satul natal, lui Okonkwo îi este dat să vadă că, în afară de religie, băștinașilor le-a fost impus și sistemul de comerț, precum și educația formală. Apar numeroase fricțiuni între obiceiurile vechi și cele noi, între două culturi cu imperative morale divergente în multe privințe, iar Okonkwo, tot mai marginalizat, urmărește aceste lucruri cu un amestec de furie și disperare.

O carte clocotind de mânie, *O lume se destramă* arată felul în care, în numele progresului, tradițiile locale sunt în fapt nimicite. Misionarii britanici afișează un aer superior în fața celor din tribul Igbo și nu fac nici cel mai mic efort să înțeleagă mentalitatea,

Știați că...?

O lume se destramă împrumută titlul din poemul lui W.B. Yeats „The Second Coming”. Epigraful cărții lui Achebe este inspirat tot de aici. Yeats a scris acest poem în 1919, după încetarea Primului Război Mondial, perioadă în care începea însă războiul civil în Irlanda sa natală, ceea ce explică tonul apocaliptic. În plus, a fost scris în contextul pandemiei de gripă spaniolă din 1918-1919, când soția lui Yeats a fost la un pas de moarte.

obiceiurile sau religia unor oameni pe care-i consideră primitivi. Achebe este conștient de deficiențele populației Igbo, cu superstițiile ei și cu o anumită doză de barbarie ce o caracterizează, dar observă și că distrugerea brutală a acestei culturii, smulgerea ei din rădăcini, declanșează tragice crize de identitate.

OMUL INVIZIBIL

de Ralph Ellison

SINOPSIS

Văzându-se implicat și folosit în mai multe cauze pretins antirasiste, un tânăr afro-american educat descoperă că identitatea i se descompune, se simte înstrăinat, iar pentru societate pare invizibil.

LECȚIE DE VIAȚĂ

O societate divizată și opresivă sabotează șansele indivizilor de a se dezvolta și integra, negându-le identitatea.

Publicat în 1952, *Omul invizibil* este o inovație în literatura afro-americană a secolului XX. Romanul evocă o serie de evenimente din trecutul unui ins fără nume, devenit „invizibil“, care trăiește în subteran, atât în sens literal, cât și metaforic.

Amintirile naratorului despre prima parte a vieții lui ne înfățișează un tânăr de culoare din Sud, inteligent, ambițios, încrezător sau poate naiv, căutând să-și desăvârșească educația la colegiu, să devină cât mai competent și competitiv într-o lume dominată de albi. În urma multor întorsături nefericite ale sorții, a ambivalenței

CAPITOLUL 4

PSIHOLOGIE ȘI IDENTITATE

Acest capitol se referă la cărți ce pot fi încadrate drept romane psihologice – opere de ficțiune care aduc în prim-plan gânduri, sentimente, emoții și motivații ale personajelor, urmărind felul în care aceste trăiri dau formă acțiunilor și evenimentelor. În general, se consideră că romanul psihologic s-a afirmat plenar în literatura de ficțiune a secolului XX, când scriitori moderniști precum James Joyce, Joseph Conrad sau Virginia Woolf experimentează aplicând diverse forme și procedee literare, printre care monologul interior, fluxul conștiinței, alternanța de voci auctoriale și multiplicarea perspectivelor narative. Lucrările unor psihanalisti precum Sigmund Freud sau Carl Jung au influențat mulți scriitori moderni, aflați în căutare de noi moduri de exprimare a unor stări de spirit (mai mult sau mai puțin definite), în lucrările lor de ficțiune.

Perspectivile psihologice în scrierile de ficțiune au început să fie tatonate însă mai devreme, cu mult înainte de secolul XX.

Vedem asta încă de la primele romane în limba engleză – ca de exemplu *Pamela* (1740) al lui Samuel Richardson sau *Tristram Shandy* (1759) al lui Laurence Sterne – care apelează la tehnici literare de examinare a universului interior. Romanul lui Sterne este de altfel una dintre primele lucrări de ficțiune în care apare fluxul conștiinței. Printre scriitorii ce au influențat decisiv romanul psihologic modern se numără Feodor Dostoievski și Knut Hamsun, interesați în special de identitate și de conștiință.

DON QUIJOTE DE LA MANCHA

de Miguel de Cervantes

SINOPSIS

Acestea sunt peripețiile unui visător incorigibil din mica nobilime spaniolă, un pretins erou având ca misiune să întruchipeze virtuțile cavalerești și să le promoveze într-o lume cinică și crudă.

LECȚIE DE VIAȚĂ

Viața e plină de provocări, așadar cine crede în forța binelui se cuvine să-și impună idealuri nobile, nu să se complacă în mediocritate.

Operă clasică a literaturii secolului al XVII-lea, *Don Quijote* a fost publicat în două părți (în 1605 și 1615), fiind desemnat de mulți critici drept primul roman european modern. Există mai multe argumente în sprijinul acestei considerații, în special faptul că Cervantes a recurs în mod inovator la o gamă largă de procedee literare, ceea ce a influențat mai multe generații de

scriitori, vreme de patru secole. Acțiunea principală îl are ca protagonist pe Alonso Quijano, un mic nobil în vârstă, autodeclarat aristocrat (fără vreun titlu care să certifice asta) și totodată un bibliofil. Protagonistul e atât de pătruns de poveștile romantice eroice, încât își clădește iluzia că este la rândul lui un cavaler rătăcitor având misiunea providențială de a propovădui cavalerismul. Hotărât să-și transpună fanteziile în realitate, își schimbă numele în Don Quijote și pleacă în lume să-și îndeplinească misiunea.

Pornind de la această premisă – nebunia lui Quijano –, Cervantes țese o pânză de aventuri, cu ajutorul personajelor pe care protagonistul le întâlnește în drumul său. Autorul recurge la mai multe mijloace literare moderne, printre care: naratorul necreditabil, perspectivele multiple, digresiunile și povestirea în ramă (mai exact, inserția pățaniilor altor personaje, pe care le întâlnește protagonistul în peregrinările sale). Tragicomic este că eroul principal este singurul care se vede în postura de cavaler. Toate celelalte personaje (cu excepția scutierului său, Sancho Panza) îl ridiculizează și-l exploatează cu cruzime.

Romanul concentrează un mare număr de teme, printre care: discordanța dintre real și imaginar, boala psihică, structura pe clase a Europei medievale, căutarea propriei identități, dezvoltarea personală etc. Este puțin probabil ca, însoțindu-l în călătoriile sale, să nu ne regăsim întrucâtva în Don Quijote sau – după cum se spune în *Omul din La Mancha* (comedie muzicală și apoi adaptare cinematografică după romanul lui Cervantes) – să nu fi „visat visul imposibil“.

Știați că...?

Miguel de Cervantes a fost decorat pentru servicii aduse Coroanei Spaniole, el înrolându-se în Liga Sfântă înființată de Papa Pius al V-lea și luptând împotriva Imperiului Otoman. În 1575, el și fratele său Rodrigo au fost capturați de otomani, care au cerut răscumpărare. Familia Cervantes nu și-a permis să plătească pentru amândoi, așa că a ales să-l elibereze pe Rodrigo, lăsându-l pe Miguel în prizonierat timp de încă cinci ani. Într-un capitol din *Don Quijote* ni se spune „povestea prizonierului”, în care e menționat un soldat spaniol numit „de Saavedra”. Numele întreg al lui Cervantes era Miguel de Cervantes Saavedra. Aceasta e una dintre numeroasele trimiteri autobiografice prezente în opera lui Cervantes.

MIEZUL LUCRURILOR

de Graham Greene

SINOPSIS

Un ofițer de poliție britanic căsătorit, aflat în Africa Occidentală colonială în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, are o aventură cu o tânără de acolo. Asta îl împinge într-o dilemă morală și-l face să se îndoiască până și de credința sa religioasă.

CAPITOLUL 5

ISTORIE ȘI MEMORIE

cest ultim capitol se referă, pe de-o parte, la reprezentări ale unor evenimente istorice majore, iar pe de altă parte, la întipărirea lor în memorie, respectiv la transpunerea lor în memorii. Scriitori moderniști ca Virginia Woolf sau William Faulkner explorează amintirile ca fiind constructe ale conștiinței umane, cu accent pe tragedia de a nu ne putea în niciun fel împotrivi trecerii timpului și de a nu putea în niciun fel recupera timpul pierdut. Vladimir Nabokov, Iris Murdoch și Alice Munro, printre alții, evaluează memoria ca proces creativ și pun la îndoială veridicitatea amintirilor readuse în prezent, inevitabil distorsionate prin prisma timpului. Orhan Pamuk examinează felul în care oamenii stochează în obiecte amintiri prețioase (înnobilând acele obiecte cu părți din sufletul lor, cu farâme din ceea ce au simțit cândva), precum și modul în care acele obiecte ne ajută să păstrăm trecutul aproape.

Aici sunt reunite așadar romane reflectând evenimente și situații reale, din perioade istorice reale, ca bunăoară politica de apartheid din Africa de Sud, mișcarea de independență din India sau regimul dictatorial al lui Juan Vicente Gómez din Venezuela

începutului de secol XX. Evocarea și recrearea lor în opere de ficțiune ne ajută să le înțelegem mai clar semnificația.

ZGOMOTUL ȘI FURIA de William Faulkner

SINOPSIS

Declinul unei familii aristocratice din
Sudul american, cândva respectată,
e recompus din gândurile și amintirile
trunchiate ale celor trei frați Compson.

LECȚIE DE VIAȚĂ

Amintirile sunt o legătură inevitabilă
și indisolubilă cu trecutul, numai că
timpul schimbă totul. Oamenii
nu pot trăi în trecut.

Acest al patrulea roman al lui Faulkner, publicat în 1929, este considerat capodopera sa. Autorul recurge aici, printre alte inovații, la tehnica fluxului conștiinței, la naratori multipli (oferind perspective diferite asupra aceiași realități) și la monologuri interioare alternative. Romanul cuprinde patru părți, fiecare având un narator diferit.

Prima parte o constituie gândurile și „amintirile” lui Benjy, unul dintre frații Compson, suferind de un handicap psihic. Din această cauză, amintirile lui sunt neliniare și incoerente.

Partea a doua e narată de Quentin, cel mai mare dintre frații Compson și cel mai inteligent, care studiază la Universitatea

Harvard. Gândurile lui Quentin sunt de asemenea fragmentate, fugare, trădându-i anxietatea și nevroza, alternând între amintiri legate de sora sa Caddy, înstrăinată de familie, sentimentul alie-nării de tatăl său și obsesii legate de moarte ca mod de a scăpa de povara trecutului și a prezentului.

Partea a treia, narată de Jason Compson, cuprinde gândurile și motivațiile acestuia și are o structură mai degrabă liniară, pe potrivă structurii sale psihice, mai puțin labirintice, chiar simpliste. Cinic, meschin, manipulator și nedisimulat rasist, acesta sustrage bani din suma lăsată pentru întreținerea nepoatei sale, domnișoara Quentin. Jason ilustrează falimentul moral în care a căzut familia Compson.

Ultima parte, în care Faulkner recurge la un narator omniscient, este relatată de Dilsey, mama servitorilor familiei Compson. O femeie cu valori morale și spirituale apreciabile, care, deși mal-tratată, rămâne loială familiei Compson. Ea are grijă de Benjy și-l duce la biserică.

Zgomotul și furia este o lectură anevoioasă – în special prima parte, narată de Benjy, reflectând prin natura ei derutantă dez-orientarea acestuia și confuzia din mintea lui. Cu excepția părții a doua, care ne duce înapoi în timp în ziua morții lui Quentin, acțiunea romanului are loc, în mod simbolic, într-un singur weekend, de Paște (mai puțin partea povestită de Jason, ce rememorează întâmplări petrecute în Vinerea Mare, anterior evenimentelor relatate de Benjy). În spatele jongleriilor lui Faulkner – cu timpul, conștiința, memoria și percepția –, des-coperim o poveste foarte tristă despre schimbare și declin, dar și despre imposibilitatea de a trăi în trecut.